

AAN DE RAND

verhalen over mensen en bewegingen in een roerige tijd

**Was du ererbt von deinen Vätern hast
Erwirb es um es zu besitzen.**

(Faust dl. I 682 – 683, p. 21, Goethe)

AAN DE RAND

*verhalen over
mensen en bewegingen
in een roerige tijd*

HAN HAK

*Praten met mensen, reizen, lezen en doen
verruimen ervaring, inlevingsvermogen en kennis.
Het is echter niet zonder risico van dolen.*

voor Leila

*Geef niet op, het leven is nu eenmaal zo
Ga door met je reis, volg je dromen
Laat de tijd los, ruim het puin
En toon de hemel.*

Mario Benedetti fragment uit: 'Geef niet op' 2015
(vert. Carel Kraayenhof)

© 2024 Han Hak

foto's en tekeningen: Han Hak, tenzij anders vermeld of uit onbekende bron
Brave New Books (BNB) 2025

ISBN 9789465124575

HOOFDSTUKKEN

<u>VOORWOORD</u>	<u>ONTSTAAN VAN GESCHIEDENISSEN</u>	11
<u>I</u>	<u>VAN HUIS-UIT</u>	17
<u>II</u>	<u>ÉÉN BROODJE KROKET, GRAAG!</u>	29
<u>III</u>	<u>MET GETROKKEN PISTOLEN</u>	39
<u>IV</u>	<u>EEN GOED BEGIN VAN HET EINDE</u>	47
<u>V</u>	<u>PRAAT DAN MET DIE ARBEIDER!</u>	61
<u>VI</u>	<u>ADEL EN SCHIETEN, STAATS-KRAAKBEWEGING, HILTON-ONTBIJTJES EN SPUITEN</u>	81
<u>VII</u>	<u>FEMINISME, REPRESSIE EN VERLOEDERING, ZELFBESCHIKKING</u>	97
<u>NAWOORD</u>	<u>VRIJHEID IS EEN MOEILIJKE WEG</u>	117
<u>APPENDIX</u>	<u>VASTLOPENDE VERGEZICHTEN</u>	123
<u>INSPIRATIE EN RESEARCH</u>		131

We used to say
There'll come a day
We'd all be making songs
Or finding better words
These ideas never lasted long

Fairport Convention (Richard Thompson), 'Meet on the Ledge'
album: What we did on our holidays, 1968

VOORWOORD ONTSTAAN VAN GESCHIEDENISSEN

Deze verhalen zijn impressies over vroegere tijden, ruwweg 60'er tot diep in de 80'er jaren. Gebeurtenissen waarvan de ontwikkelingen tot op heden doorwerken. Immers verleden leidt naar heden, heden leidt naar toekomst. Het pad van verleden naar heden, ongetwijfeld ook dat van heden naar toekomst, kent echter veel kronkelingen, zijpaden en afslagen, af en toe terug.

De 60'er jaren met demonstraties en tegencultuur raakten rond 1968 aan hun einde; het 'grote alternatief' was verzand, ingepakt, geperverteerd. Was het overmoed, hubris, geweest? Was alles een rookbom gebleken?
Het 'grote matten' van de 70'er jaren begon. Mogelijk als laatste stuiptrekking, wellicht als ultieme gewelddadige poging. Repressief geweld werd harder bij optreden tegen bijvoorbeeld krakers en anderen. Enerzijds 'tot', en dus anderzijds 'ter vermindering van' werkelijke structurele verandering. Ook radicaal geweld tegen individuen als representanten van die macht en het systeem nam toe. Fascisten als Glimmerveen en Janmaat, zoals ze zichzelf ook noemden, kregen niet alleen processen aan hun broek; een bijeenkomst van kaderleden van de Centruumpartij van Janmaat in een hotel te Kedichem in 1986 werd met keien, traangas en rookbommen verstoord. Daarbij raakte de echtgenote van Janmaat ernstig gewond en brandde het hotel af.

In de 80'er jaren werd het prestatiegerichte neoliberalisme de heersende ideologie. 'You can make it if you try', 'winners and losers', 'there's no such thing as society'. Economie boven politiek, individu boven gemeenschap.
*Ronald Reagan was president in de Verenigde Staten, Margaret Thatcher premier in het Verenigd Koninkrijk. Vakbonden decimeerden. De Berlijnse muur viel in november van 1989. Het 'einde van de geschiedenis was aangebroken' volgens politicoloog, socioloog en filosoof Francis Fukuyama in diens gelijknamige boek *The End of History*. Het kapitalisme in de vorm van het neoliberalisme was alles overheersend.*

Hieronder de opzet van dit boek.

De teksten zijn vertellingen in een historische context over mensen en hun verbanden en daden. Het verhalen over deze gebeurtenissen is werkelijkheid met verzonnen aan- of invullingen. Dit is de vrijheid van de schrijver.

Het Nawoord en de Appendix zijn daadwerkelijk aanhangsels; tevens de verbinding naar het heden. Ze zijn naar believen te lezen of over te slaan. Het verhaal, voor zover de verhalen tezamen één verhaallijn vormen, eindigt bij de slotzinnen van Hoofdstuk VII.

Het totaal is daarmee een aantal min of meer chronologisch opeenvolgende verhalen met hun context, die in ingesprongen cursief staat. Dit in plaats van verklarende voetnoten of een notenapparaat. De verklarende tekst is over te slaan, aanbevolen is dat niet. Die verduidelijkt, waar nodig. De verhalen tezamen vormen de verhaallijn en schetsen een tijdsbeeld.

Omdat de verhalen met elkaar te maken hebben maar op zich los van elkaar staan, was een raamvertelling de meest geëigende vorm.

Het gebeuren vond echter niet plaats in de *mainstream*, zodat er eerder sprake is van een ‘randvertelling’. Maar niet alleen het gebeuren vond plaats aan de rand van het spectrum. De rol van de verteller was eveneens veelal een excentrische.

Randvertelling werd eerder gebruikt voor duiding van verhalen van de Belgische schrijver Willem Elsschot, vanwege zijn afstandelijke-betrokken positie. Dat past hier eigenlijk ook. De verteller van de verhalen is een actieve kijker, die participierend observeert. En daarmee een positie aan de rand innam. Een positie die niet ongecompliceerd noch zonder risico was; namelijk van ‘nergens bij horen’, ‘overal buiten vallen’ of ‘te dolen’. Om dan weer verder te gaan. Gelijk een odyssee, een omzwerving.

Hoewel de verhalen overwegend met sympathie voor betrokken personen zijn verteld, is het toch geen vriendenboek geworden. Daar is het te kritisch voor. Hoewel het soms over belangrijke of bekende personen in eigen- of andermans ogen gaat, is het geen hagiografie of Herenboekje. Hoewel het een in tijd veranderende verteller toont, en de verhalen min of meer chronologisch neergezet zijn, is het geen *coming of age* vertelling. De verhalen vormen geen egodocument, het zijn geen echte memoires. Hoewel het historische gebeurtenissen betreft is het geen geschiedschrijving, maar *Dichtung und Wahrheit* geworden. Hoewel er zekere lessen uit kunnen worden getrokken, als in het Nawoord en Appendix te vinden, bedoelt dit geen moraalvertelling te zijn.

Er was een frame voor de verhalen nodig, als ‘lijstje om de foto’s’. Dat werd de politieke schets van bewegingen en situaties. Het is een reisverhaal geworden, een tekst over en voor vrienden - zonder echt begin en zonder echt einde. Hetgeen volgens de Hongaarse auteur-socioloog Konrád ook de bedoeling van schrijven is: in intimiteit ‘vormgeven aan tijd en ruimte in een eeuwigheid, want dood is immers oneindige vormloosheid’.

De verhalen tonen, hoewel iedere leer onomstotelijk lijkt maar niet onomstotelijk blijkt, dat mensen ondanks verschillende uitgangspunten bij allerlei gebeurtenissen mensen blijven. Ze worden helden, schurken of lafaards, zijn geneigd tot altruïsme en machtsmisbruik, al naar gelang omstandigheden of inborst.

“Geschiedenis gaat over de individuele mens en de ontrafeling van diens verleden vereist een historicus [*hier: verteller*] die zijn eigen individualiteit tot inzet maakt van zijn werk”, vond historicus Hermann H.W. Von der Dunk in *De organisatie van het verleden*. Zo werken de teksten hier dan ook.

”Geschiedenis is altijd geschiedenis van mensen met mensen; mensen handelen niet alleen, noch volledig vrij en autonoom”, volgens hem; “middelen en mogelijkheden worden begrensd door machten; machten die echter op de keper beschouwd uit mensen bestaan.”

Toneel-, kroniek- en romanschrijvers, filosofen en psychiaters, sinds de Griekse tragedie-auteurs Aischylos, Sophocles en Euripides, later Shakespeare en Pirandello, nu Levinas en Dirk de Wachter, wijzen op een beperkte vrijheid, karakter, omstandigheden, druk van buiten en binnen.

We worden de mens die we zijn door en met de anderen – net zozeer als door de omstandigheden en de tijd waarbinnen we leven.

“Is geschiedenis fictie? Ja, als we daarmee bedoelen dat we er niet voor moeten terugschrikken op zoek te gaan naar samenhangende verhalen.” Dat zegt dichter, classicus en schrijver Ilja Leonard Pfeijffer in zijn Homerus-lezing uitgesproken voor het Nederlands Klassiek Verbond in Leiden op 6 april 2024. “[...] Met fictie kun je de waarheid dichter benaderen dan met het consciëntieus bestuderen van bronnen. [...] Empathie is cruciaal voor begrip. Dat geldt voor alle terreinen van het leven [...].”

En zo is het.

Ter nagedachtenis aan Ronnie, Dick, Reynaldo en andere in de tekst aanwezige niet-meer-aanwezigen; het heden is nog steeds vol van jullie.

Aart, André, Erik en Huug dank voor stimulans, inbreng en suggesties, Ewald als altijd dank voor vormgeving en omslag, Erik en Somerset Maugham voor de titelsuggestie.

